

Недооцінка внутрішніх, ціннісних регуляторів академічної поведінки учасників освітнього процесу містить небезпеку формалізації вирішення проблеми. Стрімке входження штучного інтелекту в освітню та наукову діяльність є підставою розробки як нормативних документів – регуляторів шляхів вирішення цих питань, так і постійної уваги до розвитку академічної етики як моральної чесноти науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Дев'ятнадцять загальнонаціональне опитування. Аномія в українському суспільстві (20-21 листопада 2022 р.). https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dev_yatnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_anom_ya_v_ukra_nskomu_susp_listv_20-21_listopada_2022.html
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки. <http://surl.li/ekgsf>

Nelia Kuznietsova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Educational Management, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odessa, Ukraine

TOPICAL ISSUES OF ACADEMIC ETHICS IN THE CONTEXT OF SOCIAL CHANGE

Key words: academic ethics, academic integrity

Кузнєцова Оксана Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4240-7004>

<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&authuser=2&user=oEewWKgA>
[AAAJ
o.v.kuznietsova@live.com](mailto:o.v.kuznietsova@live.com)

ТРАВМОПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ключові слова: травмопедагогічний підхід, учні початкових класів, освітній процес, психологічна травма, відчуття безперервності

Реальність війни, тривалий характер якої зумовлює все більш глибокий вплив на усі процеси розвитку, як на рівні суспільства, так і на рівні особистості, спонукає до цілеспрямованого пошуку шляхів нівелювання руйнівних наслідків. Особливого значення це питання набуває при розгляді змін у психолого-педагогічних умовах становлення особистості дитини. Відомо, що психічний розвиток дитини характеризується наявністю сензитивних (сприятливих), періодів для формування тих чи інших функцій, властивостей, якостей (за Л. С. Виготським). Активізація процесів розвитку певних психічних утворень у сензитивний період дає максимальний ефект, потім ці можливості суттєво знижуються [4, с. 72]. Тому в умовах війни фокус уваги на створенні умов, що підвищують вірогідність більш сприятливих впливів на розвиток дитини, є безумовною необхідністю. Тут особливо слід відзначити молодший шкільний вік як сензитивний період для розвитку самосвідомості, рефлексії, довільності поведінки під впливом оволодіння навчальною діяльністю.

Звичайно, немає єдиного рішення щодо усього спектру складностей, які вже окреслюються як певні характеристики такого соціального явища, як «діти війни». Проте, спираючись на дані літератури та наявний практичний досвід роботи педагогів в умовах війни можна пропонувати певні підходи у роботі з учнями початкових класів, які б з високою вірогідністю підвищили ефективність освітньої діяльності та створили більш оптимальні умови для гармонійного розвитку дитини.

В цій феноменологічній площині, як один з можливих, виокремлюється травмопедагогічний підхід як система настанов, принципів, прийомів у роботі з учнями, які б дозволяли трансформувати психічні реакції, викликані переживанням емоційно важкого досвіду. Травмопедагогічний підхід можна розглядати як спосіб організації освітнього процесу, що зорієнтований на подолання психотравматичних реакцій та стимулювання післятравматичного особистісного зростання учня.

Важливість опрацювання травматичного досвіду дитини через різноманітні активності, що можуть бути частиною освітнього процесу, підкреслюється закономірностями впливу психотравми і переживання хронічного стресу на функціонування когнітивної, емоційної, поведінкової, соціальної сфер особистості, що характеризується суттєвим погіршенням і зниженням показників розвитку.

Під психічною травмою при цьому розуміється інтегрована система реакцій у відповідь на травмуючі події, які виходять за межі «звичайного» життєвого досвіду. На думку Дж. Герман, травмуючий характер обставин зумовлений тим, що вони перевантажують звичні стратегії пристосування людини до життя, передбачають близький особистий контакт з насильством і смертю [2, с. 63].

Педагогіка травми – загальне поняття для педагогічних концепцій, що розроблені з метою надання допомоги дітям, які пережили різні психологічні травми, включаючи травми розвитку, зневагу та насилля [5]. Травмопедагогіка полягає у підтримці дітей в освітньому процесі, враховуючи досвід їх психотравматизації, навчання їх способам розуміння себе, власних можливостей, емоцій, поведінки, а також у відновленні довіри до дорослих (за М. Штраубе) [6].

На думку Г. Р. Дубровинського, для молодших школярів, які пережили емоційно важкі ситуації, властиві: амбівалентні почуття стосовно дорослих, проблеми у визначенні сімейних ролей, страх, почуття сорому, відрази, зіпсованості, відчуття «брудного тіла», депресія, суб'єктивне відчуття втрати емоцій, страх перед власним домом, небажання повертатися туди після школи, глобальне переживання недовіри до світу; в поведінці відзначаються відчуження від людей або сильна потреба ухопитися за будь кого, агресія, мовчазність або несподівана балакучість, самотність, відсутність друзів, ізоляція, суперечлива поведінка [3, с. 21]. Така симптоматика з педагогічних позицій часто сприймається як невихованість, ситуативне порушення поведінки і соціальних норм. Натомість, з позицій травмопедагогічного підходу ці прояви

є індикаторами змін у психічному функціонуванні, що потребують використання певних форм та прийомів педагогічної роботи з молодшими школярами.

Одним з аспектів реалізації травмопедагогічного підходу в освітньому процесі у початковій школі є опрацювання відновлення відчуття безперервності життя, оскільки само переживання психотравмуючих подій залишає у дитини відчуття розлому життя на «до» та «після». За визначенням ізраїльських психологів, безперервність життя – це процес відновлення/відтворення звичного ладу життя після травматичної події, тобто відновлення тих видів діяльності, якими людина займалась до травматичної події [1, с. 30-31]. Внеском у відновлення відчуття безперервності є сама можливість повернутися до звичних, соціально унормованих умов життя, що для учнів означає відвідування школи, перебування у класі, навчання тощо.

Виокремлюють такі види безперервності: когнітивна, функціональна, соціальна, емоційна, психофізіологічна [1, с. 30-31].

Когнітивна безперервність – це відновлення уявлень про навколишній світ, норми, правила, відновлення здатності логічно мислити та віднаходити причинно-наслідкові зв'язки, відновлення почуття контролю над ситуацією за допомогою інформації [1, с. 30-31]. В напрямку відновлення когнітивної безперервності на уроці в початковій школі доцільно використовувати такі прийоми: надання інформації, яку дитина може перевірити; дати стимул до самостійного пошуку інформації; розставляти акценти на фактах, показувати відмінності між фактом та інтерпретацією; створення ситуації гарантованого успіху, де б учні відчули власну спроможність контролювати хід подій, якість поданих ідей, зміст використаної інформації та інші аспекти виконання навчального завдання, яке призвело до бажаного результату.

Функціональна безперервність – це відновлення соціальних ролей і обов'язків людини. Саме відновлення функціональної безперервності дозволяє протидіяти почуттю безпорадності [1, с. 30-31]. Соціальна роль молодшого школяра – учень. Отже,

прийомами роботи з відновлення функціональної безперервності можуть бути доручення, які повертають до виконання учнівських обов'язків (доглядати за учнівським приладдям, здавати вчасно роботи, підписані зошити тощо).

Соціальна безперервність – це відновлення приналежності до певних груп: сім'я, друзі, клас, школа, громада [1, с. 30-31]. Тут важливо створювати умови, в яких дитина відчує підтримку від спільноти. Цьому сприяють такі нововведення, які увійшли у початкову школу в результаті впровадження Концепції «Нова українська школа: ранкові зустрічі, правила класу, наявність осередку відпочинку як елемент фізичного середовища класу, практики інтерактивного, кооперативного, соціально-емоційного, діяльнісного навчання.

Емоційна безперервність – це відновлення звичних способів, якими людина себе емоційно виражає, наприклад, збудження, замкненість, пригніченість, спокій, веселощі тощо [1, с. 30-31]. В роботі з молодшими школярами важливо наголошувати на тому, що емоції, які відчуває дитина, приймаються оточенням, не відштовхують інших, не ігноруються. Важливо вчити дитину називати емоції, ідентифікувати розмаїття переживань. Прийоми соціально-емоційного навчання, які поширюються в сучасній освітній практиці, сприяють відновленню емоційної безперервності.

Психофізіологічна безперервність – це відновлення уявлень про власне тіло, здоров'я. Важливим аспектом відновлення безперервності на цьому рівні може бути увага до догляду та піклування про власне тіло [1, с. 30-31]. Зміст початкової освіти достатньо ґрунтовно охоплює тематично такі питання в межах різних навчальних предметів, що створює широкі можливості для поновлення психофізіологічної безперервності. Цьому також будуть сприяти активності із застосуванням прийомів діяльнісного навчання, які привертають увагу учнів до руху та тілесних відчуттів.

Отже, травмопедагогічний підхід – це система настанов, принципів, форм та прийомів роботи з учнями, які б дозволяли

трансформувати психічні реакції, викликані переживанням емоційно важкого досвіду. Це спосіб організації освітнього процесу, що зорієнтований на подолання психотравматичних реакцій та стимулювання післятравматичного особистісного зростання.

Реалізація травмопедагогічного підходу в роботі з учнями початкових класів передбачає дотримання певних принципів:

- пріоритет фізичної і психологічної безпеки;
- розвиток надійних і прозорих стосунків, які сприяють довірі, прийняттю, саморозкриттю та співпраці;
- орієнтація на підтримку психоемоційних ресурсів, стимулювання позитивних переживань, комфортних тілесних відчуттів;
- підтримка і збереження звичного ладу життя;
- інтеграція когнітивно-чуттєвого досвіду в процесі вивчення навчального матеріалу.

Одним з аспектів реалізації травмопедагогічного підходу в освітньому процесі у початковій школі є опрацювання відновлення відчуття безперервності життя, що передбачає вибір певного змісту навчального матеріалу, використання відповідних форм та прийомів роботи на уроці та у позаурочний час, увагу до найменших успіхів дитини у виконанні учнівських обов'язків, розвиток підтримуючого способу взаємодії з молодшими школярами та організацію психологічно безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Боярський Н., Єлфімова Ю., Макієнко Н., Черних О. Посібник з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму : проєкт Ради Європи. 2022. 176 с.
2. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору; переклад з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 424 с.
3. Дубровинський, Г. Р. Діти війни: дослідження явища психотравми під час військової агресії в Україні. *Український психологічний журнал*. 2016. №1. С. 16-25.

4. Кочерга О.В. Сензитивність як психофізіологічний стан людини. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2012. (17). С. 71-74.
5. Педагогіка травми. URL: <https://sunshine-kiev.org/page/pedagogika-travmy>
6. Педагогіка травми URL: <https://iintp.info/web/>.

Oksana Kuznietsova,

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
vice-rector for scientific-pedagogical and social-humanitarian activities,
Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odessa, Ukraine*

TRAUMAPEDAGOGICAL APPROACH IN WORKING WITH PRIMARY CLASS STUDENTS

Key words: trauma-pedagogical approach, primary school students, educational process, psychological trauma, sense of continuity

Ліннік Юрій Володимирович,

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
КЗВО «Рівненська медична академія»,*

м. Рівне, Україна

ORCID 0000-0002-0203-2714

future.of.ukraine87@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: ціннісні орієнтації, учні, сучасна освіта, виклики

В сучасному світі, охопленому стрімкими змінами та постійним розвитком, формування ціннісних орієнтацій учнів стає однією з найважливіших задач освіти. Цінності визначають наше ставлення до себе, до інших людей, до оточуючого світу, і вони формують наше сприйняття життя та наші дії. Оскільки сучасне суспільство стикається з багатьма складними викликами – економічними, соціальними, екологічними – формування ціннісних орієнтацій стає дещо складнішим завданням. Учасники освітнього процесу повинні бути готові до того, щоб допомогти учням розібратися в цьому складному світі та сформувані свої власні цінності, які допоможуть їм приймати обґрунтовані рішення та